

Hodnotenie dramatickej tvorby za rok 2002

Aj rok 2002 sa niesol v znamení dvoch fenoménov – Harryho Pottera a Pána prsteňov. Obe diela si našli svoj priestor v literatúre, filme i v rozhlasovom spracovaní. Ide o typické diela populárnej kultúry, zaplňajúce a ovládajúce náš kultúrny priestor a všetkými kanálmi prenikajúce do vedomia príjemcu. V akejsi tichej opozícii sa ocitá umelecky hodnotné umenie, ktoré sa pokúša rozličnými, často značne nepopulárnymi metódami prebojovať sa do pozornosti mladých ľudí a detí. V tejto súvislosti si nemožno nevšimnúť, že istý pohyb nastal v radoch odborníkov na umenie. O slovo sa hlási mladá generácia, ktorá už tak prísne neodlišuje vysoké umenie od populárnej kultúry a hľadá v nej pozitívne črty. Priestor im poskytuje Romboid, Rak, Dotyky a iné časopisy.

Prvým výraznejším vedeckým podujatím, kde sa prelomila bariéra medzi literatúrou a mediálnou kultúrou, ktorá nesie mnohé prvky popkultúry, bola jesenná konferencia v Prešove. Málokteré podujatie sa môže pochváliť takou bohatou diskusiou a polemikou, akú vyvolala aktuálna problematika. Ukázalo sa, že je najvyšší čas, aby sa populárna a mediálna kultúra prestala obchádzať, resp. negovať. Konferencia odkryla veľký záujem odbornej obce o momentálny stav tohoto druhu kultúry, ale aj odlišné názory a tendenciu striktno nerozdeľovať súčasné umenie na umelecké a komerčné či populárne. Znovu sa potvrdilo, že hranice sa stierajú, znaky z oboch menovaných strán prenikajú do vnútornej štruktúry novovznikajúcich diel, čo často prináša rovnako pozitívne, ako aj negatívne výsledky. V uvedených pokusoch prehodnotiť kritériá hodnotenia sa však skrýva nebezpečie, že odborne a erudovane sa budú pomenúvať kultúrne javy a artefakty bez väčšej umeleckej hodnoty. Pokladám za dôležité otvoriť tento problém, pretože presahuje rámec tvorby pre dospelých a bytostne sa dotýka tvorby pre deti a mládež. Zálaha animovaných filmov a komerčnej hudby zaberá veľký priestor ich voľného času. Aby sa súčasná pôvodná slovenská tvorba dostala do povedomia mladého príjemcu, musí zviest' silný boj a použiť správnu taktiku, aby zaujala miesto v ich sfére záujmu. O tom sa rokovalo aj na kolokviu v Nitre (november 2002), kde sa odkryli mnohé ešte neriešené otázky popkultúry.

Problém vzťahu komerčnej či populárnej a vysokej kultúry zaujíma odborníkov na celom svete. Roger Scruton v knihe Průvodce inteligentního člověka po moderní kultuře (Academia, 2002) pozoruje, ako sa strácajú v dnešnom svete záruky nemennosti etických hodnôt (súvisiace so stratou autority náboženstva a estetiky) a ako sa imaginatívne zobrazovanie dostáva na úroveň komercializovaných výmyslov a predstáv, prejavujúcich sa

v podobe popkultúry a pornografie. Potiaľ R. Scruton. Jeho závery však do istej miery zdôvodňujú, prečo sa z kultúry vytrácajú diela, ktoré sa hlásia k veľkým hrdinstvám, obetiam, a osudovým láskam.

Aj pri posudzovaní pôvodnej dramatickej tvorby narážame na uvedené otázky a nemôžeme ich obísť či ignorovať. V tejto súvislosti sú veľmi aktuálne slová známeho slovenského textára Ľuboša Zemana, ktoré povedal v interview o tvorbe mladých textárov: „Mladí (autori, p. a.) málo čítajú, majú veľa nápadov, ale nedokážu ich dostať do imaginačného sveta poézie, metafor a básnického tvaru. Bolo tu dnes veľa slov a málo myšlienok. Popkultúra je osobnou výpoveďou, je to kúsok duševného striptízu.“ Ľ. Zeman si možno ani neuvedomil, že naznačil základný rozpor, ktorého nositeľom je populárna kultúra. Existuje nápad, niekedy aj objavný a závažný, ale forma jeho stvárnenia je ľahkonohá, vratká, populárna. A možno to ani nie je rozpor, ale jeden zo smerov, ktorým sa možno poberie umenie v budúcnosti. Isté náznaky registrujeme už dnes.

Úvodnými poznámkami som nechcela navodiť atmosféru negácie popkultúry, ani s ňou súvisiacu polemiku. Popkultúru treba vnímať ako jeden z mnohých faktorov na pozadí celého zložitého kultúrneho diania. Zaujímavé filozofické zdôvodnenie daného stavu ponúka teória chaosu (pôvodne prevzatá z fyziky). Konkrétne: čím je nejaký systém štrukturovanejší, čím viac rôznorodých prvkov obsahuje a čím väčší je počet vzťahov, ktoré sa v jeho vnútri vytvárajú, tým je tento systém vyrovnanejší. Z toho môže vyplývať aj nový uhol nazerania na kultúru. Chápanie kultúry ako systému poskytuje istú výhodu, lebo kultúrny jav sa nesleduje izolovane, ale na pozadí celku, čo si vyžaduje nielen dobrý prehľad v problematike, ale aj značnú dávku tolerantnosti a zároveň schopnosti vnímať vlastné osobitosti, ale aj inakosť druhých.

Z uvedeného kultúrneho podlažia vyrastá dramatická tvorba za rok 2002.

Divadelnej tvorbe kvôli nedostatku času a kontaktov venujem iba niekoľko poznámok. Podľa propagačných materiálov možno usúdiť, že Bábkové divadlo na Rázcestí v Banskej Bystrici neustalo vo svojej aktívnej činnosti. Možno ho charakterizovať ako autorské divadlo, kde Iveta Škripková dáva známym rozprávkam divadelnú podobu. Jej nové texty sú natoľko originálne, že ich možno pokladať za pôvodné diela (Červená Čiapočka, Liliputánska rozprávka a pod.). Naďalej spolupracuje s Detským krízovým centrom Slniečko, ako aj s Prvou súkromnou školou v Banskej Bystrici (Teatrium Slniečko – Modrý telefón). S učiteľmi a žiakmi týchto škôl pripravujú spoločné divadelné predstavenia. I. Škripková iniciuje aj spoločné projekty s Univerzitou M. Bela, výsledkom čoho sú nové dramatické tvary ako inscenovaná prednáška alebo voľná improvizácia.

Podobne si počína aj Divadlo a.ha. v Bratislave s autorom Milošom Janouškom, ktoré podobne ako bystrické divadlo možno pokladať za autorské. V súvislosti s Divadlom a.ha. treba spomenúť dost' ojedinelé knižné vydanie Štyroch rozprávok Miloša Janouška v Divadle a.ha spolu s osemnástimi pesničkami na CD. Pre autorské divadlo je príznačné, že ho formuje nielen autor, ale aj herci, stvárňujúci jednotlivé postavy (podobne ako v Klimáčkovom GUnaGU), preto na začiatku každého dramatického textu nachádzame aj herecké obsadenie. Pre poetiku M. Janouška je príznačné, že sa opiera o tradičné rozprávkové postavy, ktoré síce disponujú niektorými čarovnými praktikami rozprávok, predsa sú však celkom súčasné, čo napokon podporuje hudobná i výtvarná zložka. Ich pozitívom je, že nevnucujú detskému divákovi žiadne pedagogické zretele či ponaučenia. Ide im o neskrývanú zábavu na platforme paródie, zveličovania, citácií, alúzií a pod. Zdanie nezmyselnosti, popletenosti či iných neuduhov používa ako kompozičný prvok, ktorý mu dovoľuje voľne manipulovať s príbehovou líniou i postavami. Úzka prepojenosť medzi titulnou postavou všetkých rozprávok Patríciovou Jariabkovou a autorom je evidentná a navzájom obohacujúca. Vzniká tak typ novej autorskej rozprávky vyrastajúcej z podložia klasických rozprávkových textov a opierajúcej sa o obľúbenú takmer muzikálovú podobu.

Ako je už v posledných rokoch pravidlom, najviac autorov i dramatických diel registruje Slovenský rozhlas. V súvislosti s rozhlasovou tvorbou treba spomenúť dve podujatia či súťaže. V roku 2002 sa uskutočnil v poradí už druhý ročník festivalu rozhlasových rozprávok Zázračný oriešok v Piešťanoch a súťaž vypísaná pre rozhlasové večerničky. V Piešťanoch sa súťažilo v dvoch kategóriách – v dramatisáciách klasických rozprávok a v dramatisáciách moderných autorských rozprávok. Obsah festivalu treba kvalifikovať nielen ako objavný, ale aj potrebný a užitočný. Dramatisácie a adaptácie rozhlasových diel sú v repertoári čoraz častejšie a nevenuje sa im patričná pozornosť, hoci často svojou úrovňou predčia aj pôvodné práce.

Je zaujímavé, že detská porota určila ako víťaza Sliackeho hru s biblickým motívom Za miskú šošovice, kým dospelí sa rozhodovali medzi hrou Bambi a Zlatou priadkou M. Ďuríčkovej. Napokon sa priklonili k druhému titulu. Iba pre zaujímavosť uvediem výpoveď člena detskej poroty, ktorý na otázku, prečo sa deti rozhodli pre hru Za misu šošovice odpovedal: „Bolo to dostatočne dramatické, napäté, niečo sa tam dialo, herci boli výborní.“ O čom svedčí citovaná výpoveď, ani netreba rozvádzať. Deti oceňovali to, čo je pre nich známe – teda istú akčnosť. Fakt, že ide o biblický príbeh, nebol pre nich signifikantný. A druhý poznatok: odmietli príbeh smčeka Bambiho, lebo je smutný. Deti sa boja citov, boja sa polarity smútok/veselosť, pretože dnešné populárne umenie im poskytuje iba veselú

stránku života. Zdá sa, že sú preč časy príbehov typu Chlapci z Pavlovskej ulice, Maroško či Ivkova biela mať. Už iba vetu k spomenutej súťaži na monologické rozprávky. Zúčastnili sa jej autori známi i neznámi, ale pozoruhodné bolo konštatovanie, že viaceré práce sa vracajú k téme rodina, opäť začína rezonovať potreba rodinného života, úplnej rodiny od útleho veku dieťaťa. Pokladám to za potešiteľný znak v džungli novodobých tém a variabilných názorov na existenciu a potrebnosť rodiny .

Rozhlasové štúdio v Košiciach sa predstavilo vo vianočnom čase muzikálom o Vianociach, hračkách a zábavných čertoch, kde sa realizovali deti z dramatickej družiny, akejsi pokračovateľky niekdajšej Zlatej brány. Deti hrali a spievali s chuťou a možno iniciovali košické štúdio k aktívnejšej tvorbe pre deti.

A keďže sme vo sfére rozprávok, niekoľkými poznámkami sa dotkneme rozprávkovej dramatickej tvorby SR. Celkove sa odvysielalo desať premiér, z ktorých iba dve možno pokladať sa pôvodné diela. Všetky ostatné sú dramatizácie s rozličným stupňom autorských zásahov. Označenie „pôvodná hra na motívy“ je diskutabilné. Toto všetko sú skôr problémy teoretické, pretože vo všetkých prípadoch ide o rozprávkovú hru, čo možno zo žánrového hľadiska pokladať za relevantné.

Dramaturgička Z. Grečárová zaradila do repertoáru veľa textov klasických rozprávok, ale aj nové diela, z ktorých treba uviesť rozprávkovú hru E. Antalovej O umnej Umke. V rozprávke dominoval humor a irónia – príslovečné to črty E. Antalovej – i tendencia k aktualizácii. Na pranier sa dostali hlúposť, pýcha a agresivita, čo značne podporovali aj jazykové výrazové prostriedky. Najtvorivejšie s pretextom pracoval D. Hevier v hre Soľ nad zlato, kde posilnil motív soli a využil mnohé významové spojenia so slovom soľ, napríklad hovoriť striebro mlčať zlato, láska je soľ života, ale aj slaný pot, slza, soľná ruža, slané more, nasoliť na zadok, neslaný-nemastný, posol po soľ a soľ ako súčasť miestnych názvov Solivar, Soľnohrad, Solnice, Slanec atď. Príbeh spestril vtipnými pesničkami, svojráznym humorom, a celkove dodal textu slovenskú príchut'.

J. Uličiansky si zdramatizoval vlastnú prózu o veвериčke Veronke pod názvom Oriěšková rozprávka. U tohto autora je obdivuhodná ľahkosť a plynulosť v rozvíjaní dramatických príbehov, situačný i jazykový humor, ktorý korešponduje s hĺbkovou humánnosťou vo vzťahu k postave zdravotne postihnutého dieťaťa. V rozprávaní veveričky sa kumuluje dramatickosť i emocionalita, napätie i humorné hodnotenie udalostí, ktoré sú celkom obyčajné, každodenné, a preto aj každému blízke. Ak je dobrá réžia, ako to bolo v prípade T. Tadolánkovej, ktorá vycíti a využije prednosti textu, potom aj herci ako R. Stanke,

D. Mórová, Z. Krónerová, či M. Vášáryová si prídu na svoje. Posledne menovaná práve za účinkovanie v tejto rozprávke získala cenu na piešťanskom festivale.

O ľudskej hlúposti pojednáva dramatisácia V. Sýkoru Zelená a modrá i D. Brindzu Matko a blázni. V prvom prípade ide o konverzačku, ktorá stavia na situačnej komike spôsobenej nezmyselnou hádkou dvoch dospelých mužov. Je otázne, či dieťa bude ochotné počúvať text, kde chýba príbeh, na ktorý je v tomto veku ešte fixované. Dramatisácie už spomenutého D. Brindzu, J. Gargulákovej (Palculienka M. Ch. Andersena) a Z. Križkovej (Dorotka a iné zázračné krajiny od F. L. Bauma Čarodejník z krajiny OZ) približujú klasické diela detskej literatúry. Ako vidno, absentujú pôvodné dramatické diela i mená nových autorov. Rozprávková hra čaká na nového autora.

Oveľa bohatšia na pôvodný text bola kategória hier pre deti. Žiaľ, opäť žiadne nové meno. I keď sedem sobôt zabral Tolkienov a Klimáčkov Pán prsteňov, ostal čas aj na slovenských autorov. Z nich J. Bindzár zdramatizoval román Robinson (dve pokračovania) a M. Kákoš spracoval faustovský motív. Jedna hra bola životopisná. J. Repko si v hre Len vzpriamene, chlapci spomenul na prof. I. B. Zocha a M. Kukučina. Ostatných päť pôvodných bolo na rozličnej etickej a estetickej úrovni. Závažnosťou nastoleného problému vynikla hra E. Antalovej Kameň z Arábie. Je to vari jediná autorka, ktorá sa vracia do minulosti preto, aby ju zachytila inak ako cez filter sociálneho či nacionálneho aspektu. A tak deti starého Prešporka neodlišujú Žida, Maďara, Nemca, Čecha od Slováka a sú zaskočené striedajúcimi sa diktatúrami, ktoré sa podobali ako vajce vajcu. Najprv slovenský nacionalizmus, potom nemecký fašizmus a napokon ruský socializmus. E. Antalová vycítila, ako zasiahli tieto ideológie deti, ako zmenili ich bezstarostné detstvo na poznačenú dospelosť. Pritom sa všetko odohráva na pozadí starého mesta, čo je vyjadrené starými pomenovaniami ulíc, štvrtí, ale aj menami a írečitým troj- až štvorrozmerným jazykom. Hra u dospelého poslucháča vyvolá nostalgiu a smútok zo straty internacionálnej „mestskej“ Bratislavy.

Ostatné hry z rozličných pohľadov mapujú sociálnu a morálnu sféru slovenskej society. Nevie, či by si ich nemali vypočúť predovšetkým dospelí poslucháči. Vynášajú rozsudok nad rodičmi a dospelými, ktorí schvaľujú krádež (R. Bachratý: Komando Zlosť), profitujú zo svojho postavenia (J. Repko: Môj otec je superman), podplácajú a kryjú previnenia svojich detí (J. Škreko: Aj zvieratá sú len ľudia) a všetky spolu obviňujú dospelých z nezáujmu o svoje deti, z rozpadu rodiny, zo zhŕňania majetku, z nedostatku lásky a porozumenia, z prílišnej benevolentnosti, bezduchosti a materializmu. Ak by sme si ako cudzinci chceli vytvoriť obraz našej spoločnosti podľa týchto hier – bol by to pohľad žalostný! Okrem toho hry referujú o prítomnosti a vplyve médií a počítačov, ktoré často zastupujú rodičov i školu. A

„drsňák“ B. Škreko navyše venuje výraznú pozornosť sprejerom, raperom, obdivovateľom speváka Eminema, jeho životného štýlu a tvorby. Autor sa nezastavil pred ničím a aj napriek tomu detinské hrubiánstvo teenagerov vyznelo v porovnaní s korupčným konaním a morálkou dospelých skoro idylicky. Ale tu je snáď na mieste otázka, čo z tohto textu si osvojí teenager, či pochopí autorský zámer a či náhodou sa mu nezapáči text napodobňujúci hudobný idol:

Mojej mame chýba už len jeden malý nádor
na mozgu dievčatka, vek plus-mínus trinásť,
uzavrie štatistiku, vydá monografiu, očarí komisiu!
A bude habilitovaná, ha-ha-ha-habili... habilitovaná.

Mojej mame chýba už len dvadsať-tridsať kíl,
Deväťdesiat masérov, tristo liečení a milión opaľovačov,
zhodí nadváhu, komplexy a otca zo schodov...
A bude vy-vy-vy-vy-vyrov... vyrovnaná!

To chlapi spievajú o svojich matkách! – O čom asi vypovedá tento text?

Kým autori predchádzajúcich textov využívali klasickú metódu príbehovosti, s jasnou výpoveďou a zámerom, zatiaľ kategória hier pre mládež, ktorá doteraz bola akýmsi predpolím hier pre dospelých, sa mení na experimentálnu dielňu, kde sa experimentuje nielen vo sfére realizácie, ale aj textu. K takým nesporne patrí kratučká etuda Žena s čiernymi krídlami, od mladého autora Vila Santanelliho. Citujem podtitul hry: „Rozhlasový remixovaný obraz venovaný slávnemu maliarovi Pablovi Picassovi a jeho slávnemu obrazu Avignonské slečny“. Potom nasleduje výpoveď autora o význame obrazu a spojení s autorom nasledujúceho textu. Bez tohto úvodu by asi sotva kto pochopil, o čo ide. Text pripomína skôr abstraktnú poéziu než dramatickú hru.

Za experiment možno pokladať aj sluchohru inšpirovanú Antonom Pavlovičom Čechovom Úlety od autorskej dvojice Patric Pavis a Beata Panáková. Ide o text zložený z čriepkov Čechovovej drámy Čajka a ako ju nazvali samotní tvorcovia, je to akustická kompozícia – sluchohra, zložená z torz dialógov, fragmentov osudov, narážok na názory a výpovede postáv, ktoré na konci vždy odveje trepot čajčích krídiel. Ozvena hudby P. I. Čajkovského v spracovaní hudobného skladateľa P. Beneša vytvára romantickú i dramatickú atmosféru ruskej spoločnosti i našej vlastnej nálady. Aj vďaka vynikajúcej réžii V. Lukáča vznikla zvuková lahôdka, zvuková krajina s čarovnou, neskutočnou až tajomnou atmosférou. Tak ako poslucháč aj postavy tu boli ponechané na seba, ostali samé so svojimi zážitkami

a myšlienkami hermeticky uzavreté do ulity svojho vnútra. Obe spomenuté hry boli náročné na realizáciu, ale i poslucháča.

Jednoduchšie sa vnímala hra Soni Uličnej Smutný kankán o živote slávneho francúzskeho maliara Toulouse-Lautreca. Živý, plastický, dostatočne farebný príbeh vypovedal o tragickom osude slávneho maliara. Rovnako aj Juraj Bindzár siahol do francúzskej histórie za skutočným príbehom detí, ktoré sa vydali na križiacku výpravu, aby chránili Kristov hrob pred pohanmi. Spôsob zobrazenia doby a témy trochu pripomínal filmy o husitskej dobe v Čechách, poznačené dobovou ideológiou. Autorský zámer bol okato čitateľný, k čomu v značnej miere prispela aj réžia J. Strniskovej. Hra útočí na city výraznou polarizáciou postáv a vylučuje akýkoľvek iný výklad udalostí. V načrtnutej freske však bol zaujímavý jeden aktualizčný prvok, a to je modifikácia príkazu na jeho ceste zhora nadol. Kým sa dostane k svojmu príjemcovi, často nadobudne opačný význam. Ako naše VÚC. Zmysel križiackych vojen ostal iba na úrovni ilustrácie ako dobové podložie, z ktorého vyrástol krutý omyl detí. Jednoznačné čierno-biele kreslenie postáv privedlo mi pripomínalo neblahé sociálne ladené diela spred roku 1989.

K problémom tunajšej mládeže sa vyslovil J. Repko v hre Telefonát. Pokúšal sa preniknúť do myslenia mladých a dokázať, že nie všetci sú odsúdeniahodní. Repko vie zručne narábať s príbehom, kam vloží všetko, čo o dobe a jej vzťahoch vie. Nemožno mu uprieť profesionálne narábanie s témou.

Slovenský rozhlas naďalej udržiava kontinuitu so svojou bohatou minulosťou. Snaží sa reagovať na dobové problémy, ale aj zachytiť súčasné umelecké trendy a niekedy sa mu darí celkom vybočiť z radu, vysielat' netradičné umenie, možno aj dráždivé a pokúšajúce trpezlivosť vlastných vedúcich (prípady hry Úlety). Čo sa týka tvorivých osobností, v tomto roku vynikla E. Antalová, ktorá mala zastúpenie vo všetkých kategóriách. Ide o vyzretú autorku, ktorá už roky je kmeňovým prispievateľom rozhlasu. Podobne ako kedysi dielo P. Gregora, ani jej tvorba nie je odbornou verejnosťou dostatočne reflektovaná a hodnotená, hoci závažnosťou svojej výpovede zasahuje mladých i dospelých poslucháčov už dlhé roky.

Produkcia Slovenskej televízie bola opäť viac než skromná. Nové tituly sa vysielali iba počas vianočných sviatkov. Bratislavské štúdio pokračovalo v projekte spracúvajúcim povesti slovenských hradov. Tentokrát išlo o príbeh viažúci sa na kežmarský zámok a jeho čiernu pani. Námet G. Tomiča dramaturgicky pripravila M. Glasnerová a režijne L. Vančíková. Autorský zámer – priblížiť dnešnej mládeži historické zaujímavosti – možno kvitovať ako užitočný a využiteľný aj v školskom vzdelávaní, lebo obsahuje dobové reálie, mená známych osobností i regionálnych hrdinov, akým bol kežmarský richtár Kray. Aby bol

príbeh zaujímavejší, autori ho okorenili postavou tajomnej čiernej panej i tragickou láskou mladej dvojice zo znepriatelených rodín. Pri uvádzaní historických údajov sa trochu domiešali pojmy ako zrada, dohoda, kapitulácia, čo z dnešného hľadiska možno tvorcovia pokladali za irelevantné. Popisnosť, retardácia deja, nedostatky strihu sa odrazili v nízkej typizácii postáv, kde sa dlho nevie, či ide o tzv. kolektívneho hrdinu, alebo ním je už spomenutý richtár či mladý pár. Jediným náznakom hlbšej kresby postáv bola richtárova žena, ktorú celkom prijateľne stvárnila Z. Mauréry (hoci aj z nej mohla režisérka dostať oveľa viac). Rola rozprávača a rozohrávača opäť pripadla V. Kobielskemu ako v predchádzajúcich dieloch a rozvadených otcov veľmi zdržanlivo až nevýrazne zahrali J. Króner a o niečo lepšie I. Gogál. Do konca nebolo jasné, kto je hlavná postava. Estetická stránka televízneho filmu ostala poplatná žánru, ktorý má vopred určeného príjemcu, účel i finančné prostriedky.

Od peňazí sa odvíja aj osud rozprávkového triptychu Kvet šťastia. Autorka scenára J. Kákošová vypracovala príbeh o hľadaní šťastia, taký známy z ľudových rozprávok. Zaujímavé je, že z tejto, ako zo súčasných rozprávok vôbec, sa vytráca základný rys tohto žánru a to je rozprávkovosť, teda ľahkosť, fantastičnosť, čarovnosť v tom najširšom slova zmysle, čo sa vzťahuje aj na realizáciu. Dnešné rozprávky sa tvária vážne a prikláňajú sa skôr k tzv. realistickej rozprávke. Aj v triptychu Kvet šťastia hľadá mládenec Martin šťastie v bohatstve, moci a láske a pomáha mu celkom netradične anjel strážny s čudným menom Lejan. Aby sa tvorcovia vyhli klasickej podobe anjela – čo je celkom dobrý nápad – anjel sa mení na pierko a vzápätí na mladého do svetlého obleku oblečeného muža, ktorý sa od ostatných odlišuje ani nie tak svojou čarovnosťou ako konaním dobra. Ďalšími pomocníkmi sú slzy Martinových najbližších, čo rovnako ako pierko je z vizuálneho a trikového hľadiska nevýrazný prostriedok. Napokon sa to odrazilo aj v rozvíjaní príbehu. Popisnosť a zdĺhavosť, porušovanie princípu čarovnosti, nevýrazné herecké výkony, ktoré vlastne nemali príležitosť na rozohranie, antiiluzívne obsadenie (Kristínka v podaní G. Bírovej), kostýmy bez fantázie a dobovej ukotvenosti (lesklý materiál ženských šiat nezapadal do zvoleného štýlu kostýmov), nedostatok hravosti, vtipu a humoru, to všetko sú charakteristické prvky novej televíznej rozprávky, ktorá mala súťažiť s perlami filmového žánru hoci aj z nedávnej minulosti. Je to dôsledok iba finančnej nedostatky, alebo aj personálnej? Nemohli by sa televízni režiséri vybrať za hercami aj na „vidiek“?

Posledným televíznym príspevkom bola televízna hra pre mládež na motívy prozaického diela Alty Vášovej Reny. Pochádza z tvorivej dielne košického štúdia. Realizátori si pretext prispôbili svojim predstavám. Mladý režisér Patrik Lančarič sa viac ako umeleckej a etickej výpovedi venoval „experimentovaniu“ s okom kamery, s uhlami náhľadu, so svetlom a

nasvietením, s farbami, teda vizuálnej stránke diela. Keby sme ho hodnotili ako výtvarné dielo, určite by zabodovalo. Ibaže ide o televízne dielo, kde aj verbálna stránka má svoj význam. Jej zanedbanie zapríčinilo zníženie výpovednej hodnoty filmu. Téma rómskej mládeže sa ukazovala ako sľubná a mohlo sa z nej vyťažiť oveľa viac už aj preto, že režisér našiel zaujímavé herecké typy, ktorým nedal šancu. Hlavná hrdina, polorómka Reny sa vynímala skôr ako fotomodelka a speváčka než ako charakterová herečka. Bezstarostný a bezproblémový príbeh sem-tam pripustil aj realistické otázky typu, čo s dieťaťom bez rodičov, uprednostniť školu pred atraktívnym zamestnaním, odísť do zahraničia za peniazmi alebo vychovať dieťa apod. Z kusých výpovedí medzi pesničkami a fotozábermi Reninho obličaja sa nevmestili bližšie informácie o postavách. Iba na ilustráciu uvediem dialóg dvoch hlavných postáv. Boris: Máš pravdu, je to o inom. Môže to byť aj... Reny: Tak to si sa sekol. Boris: Ani ty nepočúvaš každého... Možno je to štýl reči súčasnej mládeže, ktorej význam pochopí iba účastník komunikácie. V každom prípade je škoda, že herci ako J. Bútorová, A. Bárta, M. Igonda, J. Olhová nedostali šancu ukázať, čo vedia.

Aj tento titul, ako mnohé ďalšie diela so súčasnou problematikou, zachytávajú jeden veľmi nepriaznivý rys dnešnej mládeže (ale nielen jej). A to je nezodpovednosť za svoje konanie a neúcta k hodnotám. Zrejme ide o celosvetový „úkaz“, pretože aj v úvode citovaný R. Scruton tomuto problému venuje celé stránky svojej knihy a dospieva k názoru – s ktorým nemusí každý súhlasiť – že „mnoho mladých ľudí vstupuje do sveta bez toho, aby zo strany svojich rodičov poznali akýkoľvek záväzok či zodpovednosť“. A pokračuje: „...ich spoločenské aspirácie sa odvádzajú od reklamy a popu, žiadne potešenie nie je zakázané, alebo aspoň odložené...do doby, keď pochopia cenu obete“. A končí slovami: „Len obrad prechodu, ponúkajúci prístup k obtiažnym a dvtedy zakázaným veciam, môže ľudské bytosti vyslobodiť z tejto kritickej situácie“. (Scruton, 2002, s. 191-192)

L i t e r a t ú r a

Scruton, Roger: Pruvodce inteligentního člověka po moderní kultuře. Praha : Academie, 2002. 210 s. ISBN 80-200-1076-9